

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Humán Tudományi Szekció
Szeged, 2025. április 15-17.
Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar

A Heves vármegyei Vitézi Szék vitézi állományának társadalmi összetétele 1936-ban¹

Jelige: Vitéz

Pályamunka lezárásának időpontja: 2025. január

2025.

¹ „A KULTURÁLIS ÉS INNOVÁCIÓS MINISZTERIUM EGYETEMI KUTATÓI ÖSZTÖNDÍJ PROGRAMJÁNAK A NEMZETI KUTATÁSI, FEJLESZTÉSI ÉS INNOVÁCIÓS ALAPBÓL FINANSZÍROZOTT SZAKMAI TÁMOGATÁSÁVAL KÉSZÜLT.”

Tartalom

Bevezetés	2
Historiográfiai áttekintés	2
<i>Forrásadottságok</i>	2
<i>Szakirodalmi háttér</i>	4
Vitézi Rend története 1920 és 1939 között.....	6
<i>Vitézi Rend kialakulása, fundamentuma és célja(i)</i>	6
<i>A Vitézi Rend kritériumai tagsága irányába</i>	9
<i>Vitézi Rend fejlődéstörténete</i>	11
Heves vármegyei Vitézi Szék története	14
Heves vármegyei Vitézi Szék tagságának összetétele	17
Összegzés	26
Bibliográfia	30
<i>Levéltári források</i>	30
<i>Nyomtatott források</i>	31
<i>Szakirodalom</i>	32
<i>Ismeretterjesztő irodalom</i>	34

Bevezetés

Jelen dolgozatom témája Heves vármegyei Vitézi Szék történelme és tagságának 1936-os létszáma szerinti társadalmi összetétele. Kutatásom célja, hogy prezentáljam a Heves vármegyei Vitézi Szék kialakulását és történelmét (amennyire a források engedik ezt), illetve ismertessem és elemezzem a vármegyei vitézek összetételét és annak arányait, hogy ezáltal bemutassam a Heves vármegye területén egykor élt vitézi állomány állapotát. Mivel ezidáig sajnos további vármegyei Vitézi Székek állománya nem került elemzésre más kutatók által, így nincs lehetőségem összehasonlításra.

A dolgozat első fejezetében egy historiográfiai áttekintést adok, melyben külön bemutatom a forrásadottságokat és a szakirodalmi háttérrel is. Ennek során hangsúlyozom a kutatási nehézségeket, melyek a témám esetében felvetődtek, illetve érzékeltetem a szakirodalom esetében fennálló esetleges problémákat.

A második fejezetben a Vitézi Rend kialakulása, a célja(i), a vitézekkel szemben támasztott kritériumok és az 1920-as és 30-as évek történetét tisztázom. Mivel a Vitézi Rend története napjainkban nem tekinthető közismertnek, illetve még mindig élnek olyan sztereotípiák és hamis negatív motívumok, melyek az előző évszázad kommunista berendezkedése aggatott rá, így fontosnak tartom részletes bemutatását a szervezetnek. Ezáltal leteszem a dolgozatom értelmezéséhez szükséges alaptudást, illetve elosztva a téves képeket, egy objektívebb Vitézi Rendről alkotott kép kialakítását segítem elő.

A harmadik fejezetben Heves vármegye Vitézi Székének kialakulása, fontosabb eseményei és eddig feltárt történelme kerül prezentálásra. Abból adódóan, hogy a vármegyei Vitézi Szék iratanyaga nem maradt fenn az utókor számára, jelen esetben csak az egyéb forrásokból kinyert adatok alapján, eddig sikeresen rekonstruált rész olvasható. Illetve csak egyes szegmenseinek bemutatására volt lehetőségem.

Az ötödik fejezetben a kutatás eredményeinek és az elemzésének bemutatása történik meg. Az alábbi fejezetben kerül sor a Heves vármegyei Vitézi Szék állományába tartozó vitézek bemutatása és az elemzési pontok alapján történő vizsgálat. Az utolsó fejezetben a kutatás összegzése és eredményeinek értelmezése történik meg.

Historiográfiai áttekintés

Forrásadottságok

A kutatás egyik alapját a levéltári források képezték, azonban ezek igen csekély mennyiséget maradtak fenn. Az Országos Vitézi Szék központi irattárában őrzött jegyzékek Budapest ostromakor megsemmisültek, illetve egy másik tekintélyes okmánymennyiséget vitéz Benkő

Béla vezérőrnagy vezetése alatt nyugatra szállítottak,² azonban ott nyoma veszett.³ Az országos iratállomány megsemmisülése és eltűnése révén a vármegyei iratok felértékelődnek a kutatás esetében, viszont ezen akták kutatása is nehézkes. A második világháború, illetve az 1945. utáni kommunista hatalom a vármegyei Vitézi Székek iratanyagát se kímélte, így itt is óriási forrás pusztulásról értekezhetünk. A vármegyei levéltárak, illetve a budapesti levéltár struktúráját megvizsgálva láthatóvá vált, hogy tíz levéltár⁴ kivételével a többi nem rendelkezik a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött iratanyaggal. Azon levéltárakban, amelyek nem rendelkeznek a Vitézi Rendre vonatkozó külön gyűjtött dokumentumokkal, az egyéb anyagok tartalmazhatnak sporadikus, a vármegyei Vitézi Székekre vonatkozó okiratokat.

Heves vármegye Vitézi Széke esetében nem maradt fenn a Vitézi Szék irattára. A kutatás során csak az alispáni iratok esetében volt lehetséges a Vitézi Rendre és egyes vitézekre vonatkozó iratokat találnom, azonban ezen iratok csak kis morzsákat tartalmaznak. Ezekben az írományokban többségében egy-egy olyan ügy bizonyos részletei kerültek lejegyzésre, melyek valamilyen módon kötődnek a vármegye néhány vitézéhez, azonban a vármegyei Vitézi Szék történetének és egy átfogó kép kialakítására alkalmatlanok. Ezeknek megfelelően ezen iratállomány „csak” kiegészítő információkat tartalmaznak egy-egy személy esetében, így az életrajz kutatásokban van nagyobb relevanciájuk. A célként megfogalmazott társadalom vizsgálatra nem alkalmasak. E forrásadottságból adódóan a Magyar Nemzeti Levéltárának Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltárában, illetve a Magyar Nemzeti Levéltárának Országos Levéltárában őrzött egy-egy iratállomány adta a fő segítséget.

A levéltári források mellett további fontos bázis a Horthy-kor alatt kiadásra került könyvek és egyéb publikációk. A korabeli kötetek használata alapvető jelentőséggel bír, hiszen az iratpusztulás során elveszett információk egy része rekonstruálható a segítségükkel, azonban csak megfelelő forráskritikával használhatóak, mivel magukban hordozzák (többek között) a kor szellemiségét. A második világháború és az 1945-ös politikai fordulat miatt sajnálatosan e kiadványok is csak korlátozott számban maradtak fenn. A fennmaradt példányok közgyűjteményekbe bekerült példányai állományvédelmi okok miatt sok esetben csak korlátozottan hozzáférhetőek. A nehéz hozzáférhetőségen kismértékben enyhít, hogy ezidáig hét korabeli kiadvány esetében történt reprint kiadás, azonban ezek is csak kis példányszámban

² Az Országos Vitézi Szék Felszámoló Bizottsága igyekezett az iratokat felkutatni, azonban nem jártak sikerrel.

³ Tátrai 2000. 63., Tóth 2022. 64–65.

⁴ MNL Baranya Vármegyei Levéltára, MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára, MNL Békés Vármegyei Levéltára, MNL Fejér Vármegyei Levéltára, MNL Veszprém Vármegyei Levéltára, MNL Pest Vármegyei Levéltára, MNL Somogy Vármegyei Levéltára, MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára, MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára.

készültek (a szűk vásárlói réteg miatt). A kutatás során a leírtakból adódóan összesen tizenegy korabeli vitézi kiadványt volt lehetőségem használni. A felhasznált kötetek között hat könyv volt: a „Vitézek évkönyve I. évfolyama”, a „Vitézek évkönyve II. évfolyama”, a „Vitézek évkönyve III. évfolyama”, „A tízéves Vitézi Rend 1921–1931”, a „Heves vármegye vitézei”, a „Vitézek Albuma” és a „Vitézi Rend története, szervezete és a tagjainak névkönyve 1920–1941”.⁵ Illetve öt egyéb kiadvány: „A Vitézi Intézmény kis kátéja”, „A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának ismertetése”, „A Vitézi Rend szaknévsora”, „A Vitézi Rend kis kátéja” és „Az 1934-ben felavatott vitézek névsora”.⁶

A Vitézi Rend saját kiadású publikációi mellett fontos még megemlíteni az egyéb, nem Vitézi Rend által kiadott korabeli monográfiákat, évkönyveket, almanachokat, sematizmusokat és egyéb köteteket. Ezek szintén fontos támpillért képeznek a kutatás során, a bennük található információk révén, a megfelelő forráskritika mellett.

Szakirodalmi háttér

Magyarország 1945 és 1989 közötti történelmének baloldali (kommunista ideológiájú) állam berendezkedése miatt a Vitézi Rend fasiszta és náci csatlós megbélyegzést kapott, így kutatása nem volt támogatott (sőt tiltottnak is kijelenthető). Ennek megfelelően a jelölt időszak során a szervezet történelmének feldolgozása nem indult el. Csak Négyesy László vállalkozott a kutatásra, melynek eredménye egy doktori dolgozat volt a József Attila Tudományegyetemen folytatott tanulmányainak lezárásaként. A dolgozat négy részből állt és széleskörű kutatáson alapult, mely során egy általános kép kialakításán túl, kisebb részletek is megfigyelhetők (igaz több adat béli hiba megfigyelhető, de így is jelentős mű mind a mai napig).⁷ Azonban a dolgozat nem került kiadásra, így nem indított el semmilyen folyamatot a történész társadalom esetében.

A kutatásnak majd egy politikai fordulat, az 1989-es rendszerváltozás adott lendületet és kezdődött meg a 90-es években az első tudományos publikációk megjelenése. A legelső átfogó és mind a mai napig a Vitézi Rend kutatásban alap szakirodalomnak tekinthető publikációk Tátrai Szilárdhoz⁸ és Négyesy Lászlóhoz⁹ köthetők. Tátrai a Hadtörténeti Közleményekben jelentette meg kutatási eredményeit, melyet két részben közölt, míg Négyesy az 1974-es disszertációjának tisztázását adta ki két részletben a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-

⁵ Pekár 1927., Pekár 1928., Sényi 1929., Szécsy et al. 1931., Benkóczy 1936., Vitézek Albuma 1939., Hellebronth 1941.

⁶ Kis káté 1921., Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző 1926., Vitézi Rend szaknévsora 1933., Kis káté 1934., 1934-ben felavatott vitézek 1934.

⁷ Négyesy 1974/a., Négyesy 1974/b., Négyesy 1974/c., Négyesy 1974/d

⁸ Tátrai 1997., Tátrai 2000.

⁹ Négyesy 1999., Négyesy 2000.

Nagykun-Szolnok Megyei¹⁰ Levéltára Évkönyvében. Ezt követően csak a 2010-es évek eredményeztek nagyobb horderejű tudományos publikációkat. A Vitézi Rend kutatási eredményeit összefoglaló első könyv Fekete Ferenc¹¹ tollából jelent meg 2011-ben, majd Kerepeszki Róbert¹² írta meg a Vitézi Rend átfogó történelmét, a 2013-as kiadású könyvében. Az ezidáig megjelent utolsó országos szintű kutatáson alapuló tanulmányként Angelovics Helga¹³ 2014-es publikációja tekinthető, mely az ünnepélyes vitézavatásokat foglalja össze.

Bár az országos kutatások elindultak a Vitézi Rend esetében, azonban a hely- és régiótörténeti kutatások csak a 2000-es évektől jelennek meg. Az első tudományos igényű írás Kora Antalhoz¹⁴ köthető, aki a Limes folyóiratban közölte a Komárom-Esztergom vármegyei Vitézi Székkel kapcsolatos eredményeit. Kora 2003-as tanulmányát követően csak a 2010-es években jelentek meg új tanulmányok, melyek során Kurucz Ádám a Borsod és Gömör vármegye vitézeivel kapcsolatos eredményeit, míg Tóth Marcell a Csongrád vármegyei vitézekkel összekapcsolható téziseit kezdte el publikálni.¹⁵ A napjainkban már egyre gyakrabban előforduló tanulmányok mellett eddig mindössze kettő monográfia jelent meg a vármegyei kutatások eredményeiről. Az első a 2020-ban Berekméri Árpád Róbert és Nemes Gyula közös¹⁶ munkája eredményeként született könyv volt, mely a Maros-Torda vármegyei vitézek történetét mutatta be. A vármegyei szintű kutatás eddigi utolsó önálló könyvformátumú megnyilvánulása Tóth Marcell¹⁷ kezei közül látott napvilágot 2022-ben, mely munka Szeged vitézeinek történetét dolgozza fel.

Heves vármegye esetében ezidáig tudományos igényű publikáció nem született, csak egy ismeretterjesztő írás. Ezen írás Demény-Dittel Lajos¹⁸ nevéhez köthető, azonban ez sem egy átfogó Heves vármegyei képet mutat be, hanem csak a Hatvanhoz köthető vitézekkel foglalkozik, amely mindösszesen négy oldal terjedelemmel rendelkezik.

¹⁰ Nem elírás. A publikálás idejében még nem vezették be újra a vármegye megnevezést.

¹¹ Fekete 2011.

¹² Kerepeszki 2013.

¹³ Angelovics 2014.

¹⁴ Kora 2003.

¹⁵ A két kutató tudományos munkássága a Magyar Tudományos Művek Tárán érhető el.

¹⁶ Berekméri – Nemes 2020.

¹⁷ Tóth 2022.

¹⁸ Demény-Dittel 2003.

Vitézi Rend története 1920 és 1939 között

Vitézi Rend kialakulása, fundamentuma és célja(i)

A Vitézi Rend alapítójának vitéz nagybányai Horthy Miklós tekinthető, aki a szervezet első vezetője is, mint főkapitány.¹⁹ A Vitézi Rend „kánonja” alapján Horthynak Szegeden, a Károlyi féle ellenforradalmi kormányban betöltött hadügyminisztersége idején alakult ki az a gondolata, hogy Magyarországnak szüksége van egy, az első világháborús frontharcosok legjobbjait összefogó szervezetre.²⁰ Azonban ekkor még csak egy alapkoncepció alakulhatott ki a későbbi kormányzóban, mivel a Vitézi Rend a Horthy-kor során folyamatosan fejlődött és több ponton átalakult. A szervezet megalapítására Horthynak végül csak az 1920. március 1-én végbement kormányzóvá választását követően nyílt lehetősége, azonban ekkora már elképzelése széles körökben ismert volt.²¹

Ennek megfelelően kijelenthető, hogy az alapok kidolgozása 1920. márciusát követően indult el, melynek első lépése a nagybányai Horthy Jenő²² országgyűlési képviselő és báró Pap Géza, a Magyar Földhitelintézetek Országos Szövetsége ügyvezető igazgatója között lezajlott tárgyalások voltak.²³ A Horthy Jenő és Pap Géza között lezajlott megbeszélések eredménye egy tervezet volt, mely a Vitézi Rend alapjait fektette le és megalapozta a további tárgyalásokat.²⁴ A további tárgyalásokba további személyek is bevonásra kerültek, akik az alábbiak voltak: nemes Magasházy László százados, első szárnysegéd, dr. Bartha Richárd kabinetirodai főnök, Richárd-Rostoczil Artur tábornagy,²⁵ dr. tarczali Szomjas Lajos földművelésügyi államtitkár, dr. alsómátyásfalvi Mattyasovszky Miklós földművelésügyi miniszteri tanácsos és dr. Börcsök Andor igazságügyi miniszteri osztálytanácsos.²⁶

Az 1920. június 21-én, Horthy Miklós elnöklete alatt zajlott megbeszélésen Börcsök került megbízásra, hogy dolgozza ki a haditelkek (későbbi elnevezésén: vitézi telkek) jogi alapjait, tisztázza a telkek körül felmerülő kérdéseket és szövegezze meg az erről szóló miniszteri rendeletet.²⁷ E felkérés végeredményeként született meg a 12. §-ból álló 6.650/1920. M.E. számú rendelet, amely a vitézi telkek alapítását és adományozását tette lehetővé, melyet Teleki Pál 1920. augusztus 10-én szentesített aláírásával és a Budapesti Közlönyben 1920.

¹⁹ Vitézi Rend szaknévsora 1933. 3., Scheftsik 1935. 228.

²⁰ Vitézek Albuma 1939. 17–18., Hellebronth 1941. 9., Berekméri – Nemes 2020. 9.

²¹ Négyesy 1999. 163., Kerepeszki 2013. 13.

²² Horthy Miklós öccse.

²³ Vitézek Albuma 1939. 18., Hellebronth 1941. 9., Négyesy 1999. 163–164., Kerepeszki 2013. 14.

²⁴ Vitézek Albuma 1999. 18., Berekméri – Nemes 2020. 9–10.

²⁵ A Vitézi Rend kortárs kiadványaiban, számos esetben hibásan tábornagynak titulálják.

²⁶ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 9.

²⁷ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 9., Kerepeszki 2013. 14.

augusztus 29-én jelent meg.²⁸ A rendelet még ugyanazon évben (1920) megerősítésre került, mivel az 1920. XXXVI. tc. 77. §-a hatályban fenntartotta.²⁹

Megemlítendő, hogy a katonák földhöz juttatása nem ekkor merült fel először és a haditelkek kialakításának igénye már 1916-ban megfigyelhető.³⁰ E katona földpolitika egyik képviselője Prohászka Ottokár megyés püspök volt,³¹ akinek elgondolását a Vitézek Albuma is közölte: „*Prohászka Ottokár székesfehérvári püspök 1916 tavaszán a Magyar Gazda Szövetség közgyűlésén hatalmas beszédben hívta fel az ország lelkiismeretét arra, hogy a háborúból visszatért katonákat megjutalmazza és azt javasolta, hogy az állam által bérbe vett területekből mintegy 20 katasztrális hold terjedelmű birtokokat alakítsunk, amelyeket az állam örökbérbe adna a hős katonáknak, azok özvegyeinek és árváinak.*”³²

A törvényi alapok lefektetését a Vitézi Rend első tisztségviselőinek és későbbi törzskapitányainak kinevezése követte, melyet Teleki Pál 1920. szeptember 25-én jegyzett ellen, így elindítva az Országos Vitézi Szék munkáját.³³ Ekkor az alábbi (későbbi törzskapitányok) lettek az Országos Vitézi Szék tagjai: szandai Sréter István tábornok, nemes Nagy Pál altábornagy, semjénfalvi Siménfalvy Tihamér nyugalmazott vezérkari testületbeli ezredes, tapolylucskay és külkemezey Bánó Kálmán alezredes, bilkei Lipcsey Márton őrnagy, sepsibaconi Toókos Gyula szolgálton kívüli viszonybeli vezérkari testületbeli őrnagy, boldogasszonyfai Igmándy-Hegyessy Géza testőrőrnagy, és nemes Magasházy László százados.³⁴ További kinevezésben részesültek: dr. Barsy Aladár miniszterelnökségi osztálytanácsos, dr. Szecsey József belügyminiszteri miniszteri tanácsos, dr. Mattyasovszky Miklós földművelésügyi miniszteri tanácsos, Tirczka Károly ezredes, dr. Börcsök Andor igazságügyi miniszteri osztálytanácsos, Pap Géza, a Magyar Földhitel Intézetek Országos Szövetségének ügyvezető igazgatója és gálócsi Gálócsy Zsigmond tartalékos főhadnagy, aki a Vitézi Rend (első) főszéktartója lett.³⁵

Az Országos Vitézi Szék még azon a napon (1920. szeptember 25-én) megtartotta alakuló ülését a Várpalota Mátyás termében, melyen Horthy Miklós elnököl.³⁶ Ezen ülésen került sor a Vitézi Rend szabályzatának megalkotására is, melyet Horthy még azon a napot

²⁸ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 9–10., Négyesy 1999. 164., Berekméri – Nemes 2020. 10.

²⁹ Kis káté 1934. 9., Tátrai 1997. 35.

³⁰ Vitézek Albuma 1939. 18., Kerepeszki 2013. 11.

³¹ Wirth 1997. 84–85.

³² Vitézek Albuma 1939. 18.

³³ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 10., Fekete 2011. 19–20., Kerepeszki 2013. 17–18.

³⁴ Daróczy 1921. 592–293., Négyesy 1999. 164., Fekete 2011. 19–20.

³⁵ Vitézek Albuma 1939. 19., Hellebronth 1941. 10., Négyesy 1974/a. 8.

³⁶ Daróczy 1921. 592–593., Hellebronth 1941. 10., Négyesy 1974/a. 8., Kerepeszki 2013. 17–18.

elfogadott és ki is adott.³⁷ A szabályzatban a legfontosabb tételek kerültek lefektetésre, mint például a leendő vitézek jogai és felelőssége, a Vitézi Rend felépítése, a felvételi kritériumok, valamint a vármegyei Vitézi Székek jogkörei.³⁸

Az alap keret kialakítását a vitézi telekrendszer kialakítása követte. Ennek során Horthy 1920. augusztus 20-án felhívást intézett az ország földbirtokosai felé, amelyben arra kérte őket, hogy adományozzanak földterületeket, melyekből vitézi telkeket tudnak kialakítani a későbbiekben.³⁹ Egy érdekes adaléknak tekinthetjük azt a tényt, hogy a Vitézi Rend jogilag még nem is létezett, azonban már ajánlottak fel számára földterületet, ugyanis Karcag 1920. április 13-i díszközgyűlésén 100 kataszteri holdat adományozott a szervezetnek.⁴⁰ A Vitézek Albuma az alábbi sorokkal állít emléket Karcag felajánlásának, illetve a korai földadományozásoknak: *„Ezek között legelső volt Karcag városa, amely 1920 április 13-án tartott díszközgyűlésén Nagy-Kun-Karcag határában egyszáz katasztrális holdat ajánlott fel a nemzeti eszme és a hősi vitézség megjutalmazására. Jellemző ez a felajánlás a magyar nép felfogására, hogy bár a Vitézi Rend még nem volt megalapítva, de annak javára már is történtek felajánlások.”*⁴¹

A Vitézi Rend soraiban való jelentkezés lehetőségéről és kritériumairól szóló első hivatalos hirdetmény a Budapesti Közlöny 1920. december 18-i számában került közlésre.⁴² Az Országos Vitézi Szék a felvételi kérelmek elbírálását 1921. március 18-án szabályozta, illetve ekkor kezdte kiválasztani az első megfelelő jelölteket.⁴³ Az első vitézi eskütételre és vitézavatásra 1921. május 22-én került sor zárt ajtók mögött, amikor is a törzskapitányok váltak első felavatott tagjaivá a Vitézi Rendnek.⁴⁴ Ezt követte az Országos Vitézi Szék június 25-i ülése, ahol tisztázásra kerültek a Vitézi Törzsszékekkel kapcsolatos keretek, illetve kinevezésre kerültek az első ideiglenes székkapitányok.⁴⁵ Majd ezt követte az Országos Vitézi Szék 1921. július 14-i és augusztus 12-i ülése, ahol az ideiglenesen kinevezett székkapitányok és a vármegyei Vitézi Székek vezetői kapták meg végleges kinevezésüket.⁴⁶

A kutatás jelenlegi állása alapján, a Vitézi Rend életre hívása mögött három cél figyelhető meg. Az első, hogy a „Nagy Háború” harctereiről visszatért egykori frontharcosok helyzetét javítsák, melyet úgy kívántak kivitelezni, hogy az egykori katonákat földhöz juttatják

³⁷ Vitézi Rend 1939. 19., Kerepeszki 2013. 17–18.

³⁸ Kerepeszki 2013. 18.

³⁹ HU-MNL-JNSzVL-IV. 407. 500/1921., Négyesy 1974/a. 7., Fekete 2011. 19.

⁴⁰ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 5. b., Hellebronth 1941. 9., Bojtos 2017. 119.

⁴¹ Vitézek Albuma 1939. 18.

⁴² Szécsy et al. 1931. 74., Tátrai 1997. 55.

⁴³ Vitézek Albuma 1939. 18.

⁴⁴ Vitézek Albuma 1939. 19., Szécsy et al. 1931. 81., Négyesy 1999. 165.

⁴⁵ Vitézek Albuma 1939. 19., Négyesy 1974/a. 10., Négyesy 1999. 165.

⁴⁶ Négyesy 1974/a. 10.

(jutalom gyanánt) így részlegesen csökkentve a megfigyelhető társadalmi feszültségeket.⁴⁷ A második cél politikai természetű volt, mivel Horthy és több kortársa is úgy vélte, hogy a baloldali ideológia térnyerésének egyik gátja és visszaszorítási lehetősége, a jobboldal egy jólszervezett tömbben való összefogása.⁴⁸ A harmadik (utolsó) cél is politikai töltetű volt, ugyanis Horthy kormányzóvá választásával bár az ország államfője lett, azonban (ekkor még) szűkre szabott jogköröket gyakorolt és számottevő uralkodói jogosítvánnyal nem rendelkezett.⁴⁹ A Vitézi Rend szempontjából a legfontosabb jogkör a nemesség adományozása, melyet Horthy nem gyakorolhatott. E hiányosságot és az ebből adódóan hiányzó, a hatalomhoz hű társadalmi réteg hiányát (az ezen irányú szakirodalmakban leírtak szerint) kívánta pótolni Horthy, így megalkotva egy egyfajta „új nemességet”.⁵⁰ Horthy a saját célmeghatározását az 1921. augusztus 21-én megrendezett első ünnepélyes vitézavatásán, az ünnepi beszédében közölte.⁵¹ A beszéd idevonatkozó része ekképpen hangzik: *„A Vitézi Rendnek hármas célja van: jutalmazni a vitézséggel párosult honfi erényt, megtartani a nagy idők legjobbait és biztosítani a hősök nemzetségének fennmaradását, végül bennük és utódaikban a magyar fajnak olyan hatalmat biztosítani, amely rettentő erővel sújt le minden felforgató állam- és nemzetellenes törekvésekre.”*⁵²

A Vitézi Rend kritériumai tagsága irányába

Az Országos Vitézi Szék egy több pontból kritérium rendszert alkotott a jelentkezőkkel szemben. A kedvező elbírálás feltétele volt többek között: a magyar állampolgárság, a családi- és társasági életben való fedhetetlenség, a forradalmak idejéről igazolt hűség, illetve az első világháborúban kitüntetésekkel igazolt vitézi tettek megléte.⁵³ De ezek mellett olyan szabályok is voltak, hogy amennyiben a jelentkező idegen hangzású családnévvel (vezetéknévvel) rendelkezett, akkor azt magyarosítania kellett, mely kötelezőség alól csak akkor kaphatott felmentést az illető, ha igazolhatóan nemesi család sarja volt.⁵⁴ A kötelező névmagyarosítás mementója vitéz Shvoy Kálmán altábornagy naplójában is fennmaradt: *„A Vitézi Rend még májusban felszólította [Shvoy] Pistát és engem, hogy kérjük a rendbe való felvételünket és válasszunk más, magyar nevet.”*⁵⁵

⁴⁷ Kerepeszki 2013. 11.

⁴⁸ Kerepeszki 2013. 12.

⁴⁹ Kerepeszki 2013. 13.

⁵⁰ Kerepeszki 2013. 13.

⁵¹ Daróczy 1921. 591., Szécsy et al. 1931. 25., Négyesy 1974/d. 581–582., Angelovics 2014. 15.

⁵² Vitézek Albuma 1939. 9.

⁵³ Kis káté 1921. 9–13., Kis káté 1934. 28–35., Vajda 1934. 154.

⁵⁴ Kis káté 1934. 34–35., Hellebronth 1941. 47–48.

⁵⁵ Shvoy 1983. 106.

A felállított kritérium rendszer egyik sarokpontja a kitüntetési előírás volt, melynek mértékét 1920-ban szabták meg, azonban több esetben is kisebb változásokat eszközöltek benne.⁵⁶ Az 1920-ban előírtak alapján a legénységi állomány tagjainak az Arany Vitézségi Érmét egyszer, vagy az Ezüst Vitézségi Érem I. osztályát kétszeresen kellett birtokolniuk.⁵⁷ Főtiszteknél legalább a még legénységi állományban szerzett Arany Vitézségi Érme egyszeri, vagy az Arany Vitézségi Érem tisztek számára egyszeri, vagy az Osztrák Császári Vaskorona Rend III. osztálya egyszeri birtoklása volt.⁵⁸ A törzstisztek és a tábornokok esetében az Osztrák Császári Lipót Rend lovagkeresztjének egyszeri megléte volt, „feltéve, hogy a kitüntetéseket személyes vitézségükkel érdemelték ki.”⁵⁹

Egy jelentkező, csak a kitüntetési mérce sikeres megugrásával tudott vitézzé válni, azonban tisztázni kívánom, hogy voltak olyan Vitézi Rend tagok, akik nem rendelkeztek kitüntetéssel, mégis a szervezet tagjává váltak. Ez azért volt lehetséges, mert a vitézi cím örökölhető volt, így egyes személyek a férfi felmenőjüktől örökölték a Vitézi Rendbe való csatlakozás jogát és nem saját jogon érdemelték ki.⁶⁰ Ennek mentén alakult ki a vitézek egyik csoportosítási elve, miszerint beszélhetünk vitézekről (továbbiakban: érdemszerző) és a várományosokról.⁶¹ Érdemszerzőnek azon személyek számítottak, akik az első világháború (később a második világháború) harcterein kiérdemelték a felvételhez szükséges kitüntetéseket, míg várományosnak azon emberek minősültek, akik (általában) édesapjuk után örökölték a felvétel jogát.⁶²

Érdemesnek tartom kiemelni, hogy az Országos Vitézi Szék nagy hangsúlyt fektetett a várományosok megfelelő nevelésének ellenőrzésére és hogy már ifjú korban elkezdődjön a „vitézi életre” való felkészítésük.⁶³ A Vitézi Rend kis kátéja alapján a várományos nem vonhatta ki magát a leventemozgalmából és a cserkészlet alól, emellett 15-ik életévüket betöltőket fel kellett készíteni a vitézi jogokra és kötelezettségekre, illetve ismerniük kellett a kis kátében foglaltakat.⁶⁴ Amennyiben a várományos árvaságra jutott a vitézavatása előtt, vagy egy hősi halált halt érdemszerző várományosa volt, akkor a megfelelő neveléséről a járási vitézi hadnagynak kellett gondoskodnia.⁶⁵ A várományosok nevelését a vármegyei társadalmi

⁵⁶ Például az Ezüst Vitézségi Érem I. osztályát egyszer is elég volt birtokolni, nem kellett kétszer.

⁵⁷ Kis káté 1921. 10., Vajda 1934. 154.

⁵⁸ Kis káté 1921. 10., Vajda 1940. 136.

⁵⁹ Kis káté 1921. 10., Vajda 1934. 154.

⁶⁰ Kis káté 1934. 68–71.

⁶¹ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás

⁶² Kis káté 1934. 68–71.

⁶³ Kis káté 1934. 68–69., Hellebronth 1941. 87–89.

⁶⁴ Kis káté 1934. 68–69., Négyesy 1974/c. 434–435.

⁶⁵ Kis káté 1934. 68–69., Hellebronth 1941. 87–89.

bizottságoknak kellett irányítania és ellenőriznie, illetve a megyei székkapitány és a járási vitézi hadnagy szűrőpróbaszerűen ellenőrizhette a várományos felkészültségét.⁶⁶

A vitézek társadalmának érdemszerzőkre és várományosokra való bontása mellett még több más csoportosítási elv is létezett. A későbbiekben kifejtésre kerülő kutatási eredményeim esetében a másik jelentős megközelítés a vitézek tiszti- és legénységi vitézekre való bontása.⁶⁷ Az alábbi csoportosítás esetében az adott vitéz katonai rendfokozata volt, a mérvadó. Ennek megfelelően, azon vitézeket, akik a katonai pályafutásukat tiszti rendfokozattal fejezték be a tiszti vitézek csoportjába sorolták, míg a katona idejük során, a tiszti rendfokozatot el nem ért személyeket a legénységi vitézek csoportjába sorolták.⁶⁸

Vitézi Rend fejlődéstörténete

A felvételre került vitézek a Vitézi Rend legnagyobb ünnepélyén, a vitézavatáson váltak a szervezet tagjaivá. A vitézavatások sorát az 1921. május 22-én megrendezett zártkörű vitézavatás nyitotta, mely a királyi várpalota Szent Jobb-kápolnájában zajlott le.⁶⁹ E zárt eseményen az első nyolc törzskapitány és feltételezhetően Gálócsy Zsigmond főszéktartó, illetve ekkor került sor az első 24 vitézi telek adományozására.⁷⁰ A második vitézavatásra (első nyílt avatás) 1921. augusztus 21-én került sor a Margitszigeten, a Magyar Athletikai Club (továbbiakban: MAC) pályáján, ahol a 24 vitézi telekkel megadományozott személy, illetve további 181 fő került avatásra.⁷¹ Az évtized további éveiben szintén a MAC pályán kerültek megrendezésre az ünnepélyes vitézavatások.⁷²

A vitézavatások esetében kimutatható, hogy míg az 1921-es és 1922-es évben avatottak száma nem érte el az ezer főt, addig a 20-as évek további avatásain folyamatosan ezer fő feletti avatási létszám figyelhető meg.⁷³ Az 1920-as években lezajlott ceremóniák mindig azonos forgatókönyv alapján zajlottak, mely alól az 1926-os ünnepély képez kivételt.⁷⁴ A „hagyományos” forgatókönyvtől való eltérés azért történt meg, mivel 1926-ban volt II. Rákóczi Ferenc születésének 250. évfordulója, melynek apropóján Kiss Etelka átnyújtotta az avatás idejére Horthynak a XIV. Lajos francia király által II. Rákóczi Ferencnek ajándékozott kardot.⁷⁵

⁶⁶ Kis káté 1934. 69., Hellebronth 1941. 31. 87–89., Négyesy 1974/c. 435.

⁶⁷ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás, HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c.,

⁶⁸ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás, HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c.,

⁶⁹ Szécsy et al. 1931. 81–84., Fekete 2011. 28., Angelovics 2014. 13–14.

⁷⁰ Szécsy et al. 1931. 81–84., Fekete 2011. 28–29., Angelovics 2014. 13.

⁷¹ Fekete 2011. 31., Kerepeszki 2013. 121., Angelovics 2014. 15–16.

⁷² Angelovics 2014. 16–19.

⁷³ Kerepeszki 2013. 121., Angelovics 2014. 23.

⁷⁴ Angelovics 2014. 16–19.

⁷⁵ Fekete 2011. 56–57. Angelovics 2014. 17.

Az alábbi „palloscsere” kivételével a Vitézi Rend összes ünnepélyes vitézavatásán a hivatalos avató pallos került használatra.⁷⁶ Az évtized legdíszesebb avatása az 1929. június 16-i volt, melynek oka az volt, hogy az Országos Vitézi Szék és a korszak nagy sajtóorgánumai is az utolsó ünnepélyes vitézavatásaként híresztelték.⁷⁷ Horthy az ünnepi beszédében is kitért annak okára, hogy a tervek szerint mért az 1929-es az utolsó vitézavatás: *„A Vitézi Rend most lezárja a vitézek avatását, mert a szűkre szabott keretek között előbb arra kell gondolnunk, hogy az eddig már felavatott vitézek földhöz jussanak, és hogy azok számára, akik földjüket már megkapták, meg lehessen teremteni a mai nehéz helyzetben a gazdasági megerősödés feltételeit.”*⁷⁸ Ez a híresztelés végül nem bizonyult igaznak, mert az eredeti tervekkel ellentétesen a 30-as években is sorkerült még négy (1930, 1934, 1936 és 1938) ünnepélyes vitézavatásra.

A 30-as évek ceremóniáinak sorát az 1930. május 25-én rendezett, úgynevezett „pótavatás” nyitotta, mely a MAC pálya helyett a budai királyi várpalota udvarában került lebonyolításra.⁷⁹ Az 1930-as avatást az 1934. június 3-i⁸⁰ és 1936. május 24-i vitézavatások követték, melyek ismét a „bevált gyakorlat” alapján, a megszokott menetrend szerint és a MAC pályán zajlottak le.⁸¹ A Vitézi Rend Horthy-korszakbeli történelmének utolsó ünnepélyes vitézavatásra 1938. május 23-án, a székesfehérvári romkertben került sor, a Szent István Jubileumi Év programsorozata részeként.⁸² Az 1938-as utolsó ünnepélyes vitézavatást követően már nem került sor központilag szervezett vitézavatásra, hanem regionális szintű avatásokat tartottak a Vitézi Törzsszékek és vármegyei Vitézi Székek, melyek során egy-egy személyt vagy kisebb csoportokat fogadtak a Vitézi Rend soraiba.⁸³

Amint arról már szó esett, a Vitézi Rend jogi fundamentumát a 6650/1920. M.E. számú rendelet rakta le, mely (többek között) a vitézi telkek alapítását és adományozását tette lehetővé, így kijelenthető, hogy a vitézi telkek jelentősége megkérdőjelezhetetlen.⁸⁴ Az eredeti tervek alapján elsősorban a legénységi vitézeket juttatták volna földbirtokhoz 25:1 a tisztek ellenében.⁸⁵ E terv megvalósításáról viszonylag gyorsan le kellett, hogy mondjanak, mivel nem ajánlottak fel elég mennyiségű földet a Vitézi Rend számára a magyarországi birtokos

⁷⁶ Fekete 2011. 57.

⁷⁷ Vitézek Albuma 1939. 13., Angelovics 2014. 18.

⁷⁸ Vitézek Albuma 1939. 13.

⁷⁹ Vitéz avatási ünnepély 1934. 2., Fekete 2011. 86., Angelovics 2014. 18.

⁸⁰ 1934-ben felavatott vitézek 1934. 1–25.

⁸¹ Kerepeszki 2013. 121., Angelovics 2014. 19.

⁸² Vitézek Albuma 1939. 14., Fekete 2011. 114., Angelovics 2014. 19–21.

⁸³ Angelovics 2014. 21.

⁸⁴ Scheftsik 1935. 229.

⁸⁵ Négyesy 1999. 184., Tóth 2022. 10.

közösség.⁸⁶ A Horthy-korszak idején folyamatosan terítéken volt a vitézek telekkel való ellátása, melyre több terv is született, melyek mentén alakultak ki a vitézi telkek csoportosítási lehetőségei. Ezek alapján különböztetünk meg: ingyenes, saját birtokból alapított, vagyonváltságos, megváltásos, vásárolt, hosszú lejáratú bérből, örök haszonélvezetből, telepítésből származó és zsidó eredetű⁸⁷ vitézi telkeket.⁸⁸ A földbirtokok különleges jogi minőségű földterületeknek voltak tekintendők, így elidegeníthetetlenek voltak, tilos volt megterhelni őket és csakis osztatlan egészben szállhattak át új művelőjére.⁸⁹ A vitézi telkek létrejöttét adománylevél, vagy alapítólevél rögzítette, annak megfelelően, hogy Horthy adományozta a földterületet vagy az adott személy a saját földbirtokából alapította.⁹⁰ A telkekkel az új tulajdonos nem csak „ajándékot” kapott, hanem kötelességeket is, melyeket a Vitézi Rend által kiadott „Kis káté” szabályozott.⁹¹

A Vitézi Rend Magyarország teljes területén jelen volt és tagjai a legtöbb szervezetben, intézményben és községben⁹² megtalálhatók voltak, így a Horthy-korszak egyik legmeghatározóbb szervezetének tekinthető. Az 1926. évi XXII. t.-c. 6-19. §-a biztosította, hogy a Vitézi Rend képviseltethette magát az országgyűlés felsőházban, ahova egy tagot delegálhatott.⁹³ Az Országos Vitézi Szék még 1922-ben nyújtott be egy indítványt, melynek hatására született meg a közigazgatás rendezéséről szóló 1929. XXX. te. 4. §-a, így lehetővé téve azt, hogy a Vitézi Rend a törvényhatóságokban ne csak választás útján, hanem hivatalból is képviseltethesse akaratát.⁹⁴ A vitézek társadalmi szerepének erősítése és biztosítása érdekében pedig, az Országos Vitézi Szék 1933-ban Vitézi Társadalmi Bizottságokat állított fel a vármegyékben.⁹⁵ Szintén 1933-ban pedig a szegedi vitéz Surányi Tivadar megfogalmazta a Vitézi Rend tízparancsolatát.⁹⁶

A Vitézi Rend, hogy saját célkitűzéseinek elérésére használja az erősödő revizionista gondolkodásmódot és az ebben rejlő potenciális erőt, 1936. februárjában életre hívta a Zrínyi Csoportot, melynek alapjait vitéz Rózsás József 1935. októberében megjelent „A magyar

⁸⁶ Négyesy 1999. 166–167.

⁸⁷ A zsidó eredetű birtokok majd az 1940-es években jelennek meg, az úgynevezett zsidótörvények hatására.

⁸⁸ Scheftsik 1935. 229., Vitézek Albuma 1939. 27., Négyesy 1974/c. 340–341., Kora 2003. 78.

⁸⁹ Kis káté 1921. 16–17., Kis káté 1934. 12., Scheftsik 1935. 229.

⁹⁰ Kis káté 1934. 54–57.

⁹¹ Kis káté 1934. 50–60.

⁹² Leventemozgalom, magyar Képviselőház, Magyar Királyi Honvédségi Vezérkar, Magyar Királyi Testőrség, Kormányzói Katonai Iroda, Magyar Frontharcos Mozgalom, stb.

⁹³ Scheftsik 1935. 229., Kora 2003. 75.

⁹⁴ Tátrai 1997. 79.

⁹⁵ Hellebronth 1941. 31., Négyesy 1974/b. 186., Tátrai 2000. 43., Berekméri – Nemes 2020. 10–11.

⁹⁶ Vitézek Albuma 1939. 33., Tóth 2022. 10.

katonaeszmény szolgálata” című publikációja helyezte le.⁹⁷ Azonban tényleges működését csak 1937-ben kezdte el az újonnan alapított csoport, melynek vezetőjét az Országos Vitézi Szék nevezett ki.⁹⁸ A Zrínyi Csoport munkájáról az alábbi módon emlékezett meg a Vitézi Rend: „*A magyar katonai eszmény intézményes szolgálatában működő, tudományos, irodalmi és művészeti téren nemzetvédelmi, alkotó és propaganda tevékenységet végrehajtó szerv, mely munkásságát lapok, könyvek, és egyéb szellemi termékek kiadásával, továbbá előadások rendezésével stb. végzi.*”⁹⁹

Heves vármegyei Vitézi Szék története

Ahogy előzetesen már utalást tettem rá több alkalommal is, a Vitézi Rend területi alapelven szervezte meg az irányításért felelős vezetési szintjeit, melyek a Magyar Királyság közigazgatási rendszerén alapultak. A legmagasabb szintű vezető szerv az Országos Vitézi Szék volt, mely összesen 10 osztállyal rendelkezett,¹⁰⁰ illetve a Vitézi Törzsszékek¹⁰¹ is e szerv alá voltak beosztva.¹⁰² A Törzsszéket a vitézi törzskapitány vezette, akinek a törzsszéktartó volt a helyettese a tisztségviselői hierarchiában.¹⁰³ A Törzsszékek az úgynevezett vármegyei Vitézi Székekre oszlottak, melyek megfeleltethetők voltak az egyes vármegyékkel területileg¹⁰⁴ és a székkapitány vezette őket, akinek a helyettese a széktartó volt.¹⁰⁵ A vármegyei Vitézi Székek a belső irányítás esetében kisebb részekre oszlottak, melyek a járások voltak, illetve a megyei jogú városok,¹⁰⁶ melyeket a vitézi hadnagy irányított.¹⁰⁷ A járások néhány településből álló csoportokra bomlottak, melyeket a vitézi őrmester irányított.¹⁰⁸

A Heves vármegyei Vitézi Széknél több esetben is megfigyelhető, hogy más-más Törzsszék irányítása alá esett. Először az 1921-ben, vitéz bilkei Lipcsey Márton nyugállományú (továbbiakban: ny.) huszár őrnagy (törzskapitány) vezetése alatt alapított 3. számú Vitézi Törzsszéknél volt megfigyelhető, mely azonban 1924. augusztus 1-ig, mint Hajdu, Jász-

⁹⁷ Hellebronth 1941. 31., Négyesy 2000. 233.

⁹⁸ Négyesy 1974/b. 199., Kerepeszki 2013. 22–23., Berekméri – Nemes 2020. 11.

⁹⁹ Hellebronth 1941. 31.

¹⁰⁰ Mo. t. cím- és névtára 1928. 17., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 3–8.

¹⁰¹ Eredetileg 8 Vitézi Törzsszék került kialakításra, azonban Magyarország 1940-es területi gyarapodását követően további kettő is alapításra került.

¹⁰² Vitézi Rend szaknévsora 1933. 3–19., Cseh 2010. 508–509., Fekete 2011. 164–167.

¹⁰³ Vitézi Rend szaknévsora 1933. 3–19., Kis káté 1934. 23., Fekete 2011. 164–169.

¹⁰⁴ Csak egy esetben volt eltérés.

¹⁰⁵ Scheftsik 1935. 228.

¹⁰⁶ Egy járás területe több településből tevődött össze, míg a megyei jogú városok önmagukban képezték azt a területet, melyet a vitézi hadnagy irányított.

¹⁰⁷ Scheftsik 1935. 228–229.

¹⁰⁸ Scheftsik 1935. 228–229.

Nagykun-Szolnok és Heves vármegyéből álló 5. számú Vitézi Törzsszék működött.¹⁰⁹ Az 1924. július 1-én lezajlott átszervezés hatására a Heves vármegyei Vitézi Szék átkerült, az 1921. június 12-én megalakult 4. számú Vitézi Törzsszék irányítása alá, melyet vitéz nemes Nagy Pál gyalogsági tábornok (törzskapitány) irányított.¹¹⁰ Nagy Pál 1927. február 10-i halálát követően a 4. Vitézi Törzsszék élén vitéz Csörgey Károly tábornok állt 1927. február 10. és 1928. július 12. között, majd Csörgey 1928. július 12-i halálát követően 1928. július 12-től vitéz szinai Szinay Béla tábornok lett a törzskapitány.¹¹¹

Heves vármegyei Vitézi Szék kialakítása 1921. július 29-én kezdődött, amikor vitéz Kolossváry László ideiglenes székkapitányi kinevezést kapott az Országos Vitézi Széktől.¹¹² Kolossváry azonban szűk négy hónapnyi munkát követően leváltásra került, és október 5-én vitéz tiszabeői Hellebronth Gusztáv ny. tábornok kapott ideiglenes székkapitányi kinevezést.¹¹³ E kezdeti időben a székkapitányság hivatalos címmel nem rendelkezett.¹¹⁴ Hellebronthot vitéz Zalán Antal ny. tábornok váltotta, aki 1926. február 12-e és 1929. február 18-a között látta el a székkapitányi teendőket, akitől a tisztséget vitéz Mossóczy József ny. ezredes vette át 1929. február 18-án.¹¹⁵ Mossóczytól a székkapitányi széket majd vitéz Kemény Alajos ny. alezredes veszi át 1933-ban, így a vizsgált időszakban Kemény irányította a vármegyei vitézi állományt.¹¹⁶

A vármegyei Vitézi Szék majd csak 1922. február 14-én alakult meg Egerben, mely időponttól a Vármegyeházban rendelkeztek helyiségekkel, így a Vármegyeháza volt a hivatalos központ.¹¹⁷ Az Országos Vitézi Szék működése során minden vármegyei Vitézi Szék számára szorgalmazta, hogy rendelkezzen saját Vitézi Szék házzal, azonban a Heves vármegyei Vitézi Széknek nem sikerült összegyűjteni a megfelelő anyagiakat, hogy ezt megvalósítsák.¹¹⁸ Ebből adódóan a székkapitányság teljes fennállása során az Egerben található Vármegyeháza volt a székhelye. A vármegyei Vitézi Szék szervezeti kiépítése során a vármegye igazgatását hat járásra és kettő megyei jogú városra osztották. Az felosztás alapján értekezhetünk: Egri,

¹⁰⁹ Szécsy et al. 1931. 208., Hellebronth 1941. 21–22., Négyesy 1974/a. 117., Fekete 2011. 165–167.

¹¹⁰ Mo. t. cím- és névtára 1927. 17., Mo. t. cím- és névtára 1928. 18., Szécsy et al. 1931. 227–232., Hellebronth 1941. 21–23.

¹¹¹ Mo. t. cím- és névtára 1927. 17., Mo. t. cím- és névtára 1928. 18., Mo. t. cím- és névtára 1929. 24., Szécsy et al. 1931. 102–106. 112.

¹¹² Szécsy et al. 1931. 229–231.

¹¹³ Szécsy et al. 1931. 231.

¹¹⁴ Szécsy et al. 1931. 231.

¹¹⁵ Mo. t. cím- és névtára 1927. 17., Mo. t. cím- és névtára 1928. 18., Mo. t. cím- és névtára 1929. Szécsy et al. 1931. 229.

¹¹⁶ Mo. t. cím- és névtára 1931. 23., Mo. t. cím- és névtára 1932. 25., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 13., Mo. t. cím- és névtára 1935. 24., Mo. t. cím- és névtára 1936. 24.,

¹¹⁷ Mo. t. cím- és névtára 1927. 17., Szécsy et al. 1931. 231.

¹¹⁸ Kis káté 1934. 76., Vitézek Albuma 1939. 24.

Gyöngyösi, Hatvani, Hevesi, Pétervásárai és Tiszafüredi¹¹⁹ járásokról, illetve Eger és Gyöngyös megyei jogú városokról.¹²⁰

A vármegyei szintű vitézi élet első momentuma, az 1921. május 7-én lezajlott vitézi telekbeiktatás volt.¹²¹ Itt szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy nem csak nem alakult meg hivatalosan a Heves vármegyei Vitézi Szék, de még az első ideiglenesen kinevezett székkapitány se vette át megbízatását. Ez is jól jelzi a Vitézi Rend országos „földpolitikáját”, miszerint az egykori frontharcosokat földterülethez kívánja juttatni. Az első telekbeiktatást Hellebronth Gusztáv végezte, mely során a dr. Szmrecsányi Lajos egri érsek által felajánlott földterületen kialakított ingyenes vitézi telkeket birtokba vette vitéz Czeglédi Péter és vitéz Antal Imre füzesabonyi lakosok.¹²² Ezáltal Czeglédi és Antal tekinthető az első kettő Heves vármegyei telkes vitéznek és ekkortól számíthatjuk a vitézi telekrendszer kiépülésének kezdetét Heves vármegye esetében. A két megadományozott személy érdekessége, hogy nincsenek közte annak a 24 személynek, akik 1921. május 18-án vették át birtokadományukat és akiket a Vitézi Rend az első telkes vitézekként említ.¹²³ Ezek alapján kijelenthető, hogy nem csak a 24, Budapestre behívott személy kapott vitézi telket 1921. májusában. Emellett Czeglédi és Antal az 1921-es első vitézavatás során kerültek avatásra, így az első vármegyei vitézek között is meg kell őket említenünk.¹²⁴

A Vitézi Rend nagy figyelmet fordított a várományosok megfelelő nevelésére és a gazdasági példamutatás jegyében külön iskolát is alapítottak. Erre annak köszönhetően kerülhetett sor, hogy Pálóczi Horváth István örkényi nagybirtokos és felesége, Katonai Ilona Örkényben 15 kataszteri hold földterületet és szükséges ingatlan állományt ajánlottak fel a Vitézi Rend számára, hogy mezőgazdasági iskolát alapítsanak rajta.¹²⁵ Ennek a nagyvolumenű adományozásnak köszönhetően alakult meg a Vitézi Rend örkényi gazdaképző iskolája, mely 1926. augusztus 26-án nyitotta meg kapuit.¹²⁶ Ennek az intézménynek az volt a feladata, hogy a „vitézi ifjakat” megfelelő gazdákká nevelje. Annak érdekében, hogy a hevesi vitézek gyermekei is biztos jelenlegyenek az iskolában, egy alapítvány jött létre. Az alapítvány keretei

¹¹⁹ Tiszafüred és a környező települések a korszakban Heves vármegye részét képezték. Csak az 1945 utáni megyerendezést követően került Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez.

¹²⁰ Szécsy et al. 1931. 230.

¹²¹ Szécsy et al. 1931. 232.

¹²² Szécsy et al. 1931. 232.

¹²³ Szécsy et al. 1931. 80.

¹²⁴ HU-MNL-OL-P 1709-20.-35., HU-MNL-OL-P 1709-20.-98.

¹²⁵ Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző 1926. 3–5., Vitézek Albuma 1939. 24.

¹²⁶ Hellebronth 1941. 91–93.

között, évente kettő vitéz gyermeke kapott alapítványi helyet a tanintézményben, mely során az egyik gyermek költségeit a vármegye, míg a másikat Eger városa fizette.¹²⁷

Heves vármegyei Vitézi Szék tagságának összetétele

A Vitézi Rend Heves vármegyei Vitézi Szék tagságának összetételbeli elemzésem során a vitézek születési éve, születési helye, aktuális lakhelye, a foglalkozása, illetve a hivatásos katonák és civilek aránya került vizsgálatra. A kutatás során, csak az érdemszerző vitézek kerültek elemzésre, mivel a forrásadottságok nem tették lehetővé a várományosok bevonását a vizsgálatba. Az összeállításra került névsor esetében az 1936-os évet megkezdő állomány képezte a kutatásom tárgyát, így az 1936. május 24-i¹²⁸ vitézavatás során avatásra került személyek már nem estek analízis alá. Sajnos a nagyfokú forráspusztulás miatt csak egy esetben volt lehetőségem minden vitéz adatát egyszerre górcső alá vennem. A tagság aktuális létszámában a Benkóczy Emil által írt „Heves vármegye vitézei” című könyv volt a mérvadó, mely alapján a rekonstruált névsor 391 főt tartalmaz.

A születési évek esetében 387 személy adatával volt lehetőségem vizsgálatot végezni. Azonnal megállapítható volt, hogy négy évtized szülöttéről van szó, illetve, hogy a legkorábbi születési időpont az 1863-as év, míg a legkésőbbi az 1899-es év. A két szélsőérték alapján megállapítható volt, hogy egy 36 évnyi időintervallumról kell értekeznünk. A születések évtizedekre való bontása után az is megfigyelhető volt, hogy az 1860-as években 2, az 1870-es években 17, az 1880-as években 157, az 1890-es években pedig 211 személy született. Jól megfigyelhető az 1880-as és 1890-es évek markáns kiemelkedése a számok alapján. A megállapított létszámbéli fölénynek az volt az oka, hogy ennek a két évtizednek a szülöttjei vették ki a legnagyobb részüket az első világháborúból, ugyanis ők képezték a hadköteles férfi lakosság legnagyobb hányadát.

Évszámok közül kiemelkedett az 1892-es év, mivel az alábbi évben született a legtöbb (42 fő) vármegyei vitéz, illetve az 1892-es év volt a középpontja annak az intervallumnak, amely 1883 és 1897 között látható, amely esetében megfigyelhető volt, hogy a születési szám folyamatosan 10 fő feletti volt. A két legkorábbi születési időpontra (1863, 1864) ránézve, az a kutatónak azonnal arra gondol, hogy biztosan a hivatásos katonai állomány, törzstiszti vagy tábornoki karához tartozó személyekről lehet szó, hiszen ez a leglogikusabb feltételezés, ha az ember az életkorra és a katonaságra gondol. Ez a feltételezés azonban nem állja meg a helyét Heves vármegye esetében. A legidősebb személy az 1863-as születésű vitéz Tóth Lajos községi

¹²⁷ Szécsy et al. 1931. 232.

¹²⁸ Angelovics 2014. 23.

jegyző (emléklappal ellátott százados) volt, akit (születés alapján) az 1864-ben született vitéz tiszabeői Hellebronth Gusztáv nyugállományú altábornagy volt. Ez az eset érzékelteti, hogy a civil lakosság idősebb tagjai is kivették részüket az első világháború harcaiból.

Évek	1860	1861	1862	1863	1864	1865	1866	1867	1868	1869
Fő	--	--	--	1	1	--	--	--	--	--
Évek	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879
Fő	--	--	--	--	3	1	2	2	6	3
Évek	1880	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887	1888	1889
Fő	8	11	4	13	12	18	19	20	28	24
Évek	1890	1891	1892	1893	1894	1895	1896	1897	1898	1899
Fő	37	28	42	19	17	23	21	15	5	4

(1. táblázat) Heves vármegye vitézeinek a születési évei és az adott évben születettek száma. A táblázat a szerző saját munkája.

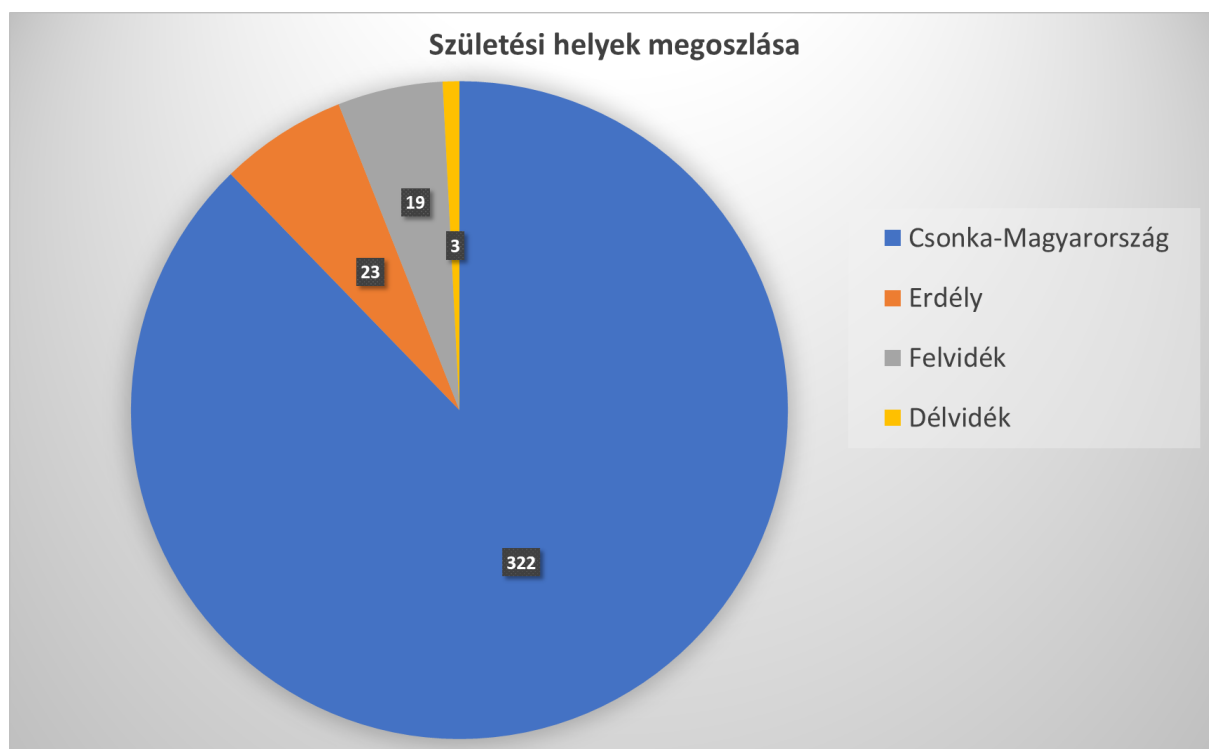
(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

A születési helyek kapcsán 366 személy adatai voltak elemezhetőek.¹²⁹ A kutatás során összesen 40 vármegyében, illetve Budapesten volt lehetőség vitéz születési helyszínt azonosítani, amely összesen 188 települést (Budapesttel együtt) jelent. Amennyiben a trianoni békeszerződés árnyékában vizsgáljuk a születési helyszíneket, akkor megállapítható, hogy Csonka-Magyarország (322 fő) területén kívül Erdélyből (23 fő), Felvidékről (19 fő) és Délvidékről (3 fő) is származnak rendtagok. Ezek alapján kijelenthető, hogy értekeznünk kell egy migrációs hullámról, amely Heves vármegye irányába történt, igaz ez nem olyan súlyúnak mutatkozik, mint ami Budapest irányába történhetett. Azonban, így is fontos megemlítenünk, hogy 45 személy esetében a Vitézi Rendnek beintegrálási folyamatokkal kellett szembenéznie. Az is megfigyelhető, hogy a trianoni határok végett Erdélyben figyelhető meg a legjelentősebb magyar nemzetiségű kisebbség, így onnan menekült el a legtöbb család, mely Heves vármegye vitézeinek számában is jelentkezik.

Amennyiben a vármegyék szintjén kerül vizsgálatra az alábbi mennyiség, akkor arról lehet értekezni, hogy értelemszerűen Heves vármegye területén született a legtöbb vitéz (252

¹²⁹ 25 személy esetében még nem ismert a születési helyszín. 3 esetben pedig olyan település név került rögzítésre, melyeket ez idáig nem sikerült beazonosítani. A 3 település a következők: Csokor, Kér, Péter.

fő), azonban 139 fő más vármegyékhez voltak köthetőek, amely az emberek 1/3-át jelenti. Így kijelenthető, hogy a Heves vármegyei Vitézi Szék 1936-os állományának az 1/3-a nem a vármegyében született. Emellett az arányok reprezentálják a vármegyei Vitézi Székek kapcsán felmerülő kutatási kérdések egyik legfontosabbikát, miszerint: ki számít vármegyei vitéznek (az adott vármegye esetében)? Itt mutatkozik meg az, hogy a születési helyszín nem lehet kizárólagos válaszadó, hanem figyelembe kell venni az egyének élete során lakott településeket és az ott tartózkodásuk idejét is. Illetve azt is felveti, hogy feltételezhetően vannak olyan személyek, akik bár Heves vármegye területén születtek, azonban költözés folytán más vármegye vitézének számít. Ilyen személy volt vitéz lévai Borbély-Maczky Emil országgyűlési képviselő, főispán is, aki 1887. szeptember 6-án¹³⁰ született Hevesen,¹³¹ azonban nem tartozott a Heves vármegyei Vitézi Szék állományához.

(1. ábra) Heves vármegyei vitézek születési helyeinek megoszlása. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

¹³⁰ Fábíán 2016. 59.

¹³¹ Heves város Heves vármegyében található, a Hevesi járás székhelye.

A lakhelyek vizsgálata során az összes személy esetében rendelkezésre álltak az adatok, azonban csak 372 személy adatai kerültek górcső alá, mivel 19 vitéz ekkor már halott volt. Az adatok alapján megállapíthatóvá vált, hogy a vitézek 12 vármegyében, illetve Budapesten éltek, összesen 104 településen (Budapesttel együtt) éltek. Ez azt jelenti, hogy Heves vármegyei vitéznek minősültek olyan személyek is, akik nem Heves vármegye területén éltek életvitelszerűen. A Vitézi Renddel kapcsolatos kutatásaim során erre a „visszásnak” is nevezhető helyzetre a vitézi telkek adhatnak választ. A Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Székkel kapcsolatos kutatásaim során is megfigyelhetők voltak a vármegye területén kívül lakó, de a vármegyéhez tartozó személyek, melyekre a vitézi telkek közelebbi megvizsgálása jelentette a választ. Egy kitűnő példa erre vitéz bilkei Lipcsey Márton nyugállományú tábornok, a 3. számú Vitézi Törzsszék törzskapitányának esete, aki Budapesten élt, azonban mivel Dévaványán volt vitézi telke,¹³² így a Jász-Nagykun-Szolnok vármegyei Vitézi Szék állományához tartozott.¹³³ Sajnos a Heves vármegyei Vitézi Szék iratanyaga nem maradt fenn, így a vármegye esetében nem nyílt lehetőség a vitézi telkek részletes vizsgálatára, azonban az eddigi kutatási eredmények alapján e feltételezés a legvalószínűbb.

Vármegye/ Székesfőváros	Települések száma	Ott élők száma	Vármegye	Települések száma	Ott élők száma
Budapest	---	24	Szabolcs vármegye	1	2
Heves vármegye	85	319	Komárom vármegye	1	1
Borsod vármegye	4	9	Bács-Bodrog vármegye	1	1
Hajdú vármegye	3	4	Győr vármegye	1	1
Békés vármegye	2	3	Abaúj-Torna vármegye	1	1
Jász-Nagykun-Szolnok vármegye	2	2	Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye	1	1
Vas vármegye	1	2	---	---	---

(2. táblázat) Heves vármegye vitézeinek lakhelyszerinti eloszlása vármegyék (és Budapest) szintjén. A vármegyék neve a vizsgált időszak vármegye-rendszerét tükrözi. A táblázat a szerző saját munkája.

¹³² A tárgyalt korszakban még nem Békés vármegyéhez tartozott a település, hanem Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez.

¹³³ HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. törzskönyv.

(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 20–300., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

A Heves vármegye területén élő vitézek vármegyén belüli eloszlását külön is érdemes megvizsgálni, a vármegyei Vitézi Szék irányítása szerinti beosztás alapján. Amint az már említésre került, Heves vármegyét hat járásra és kettő megyei jogú városra osztották. Az felosztás alapján értekezhetünk: Egri, Gyöngyösi, Hatvani, Hevesi, Pétervásárai és Tiszafüredi¹³⁴ járásokról, illetve Eger és Gyöngyös megyei jogú városokról.¹³⁵ E vizsgálódás során képet kaphatunk a vármegye belső irányítási lehetőségéről és hogy hol lehetett esélye a Vitézi Rendnek nagyobb aktivitás kifejtésére.

Jól megfigyelhető Eger és környékének kiemelkedő szerepe, amely Eger vármegyeszékhelyi mivoltjára vezethető vissza. Amint a számok mutatják Egerben, illetve az Egri járás adott otthont a legtöbb vitéznek. Az itt élők között számos befolyásos, többségében az értelmiséghez tartozó személy volt megfigyelhető. Egyikük volt például vitéz nemes Fluck Gusztáv vármegyei gazdasági felügyelő is, aki hivatalából adódóan a vármegyei Vitézi Szék tagja is volt. Természetesen az értelmiségi réteg mellett más rétegek is megtalálhatóak. Például az iparban dolgozók rétege, ahova vitéz Kánya Nándor építőmester is megtalálható, akivel kapcsolatban egy érdekesség, hogy ő konstruálta a „Szidi” és a „Berci” nevű¹³⁶ higiénikus szemétládákat.¹³⁷ Ezt a régiót követték a Gyöngyösi, Hatvani, illetve Hevesi járások, melyekben 40 fő feletti létszámok figyelhetőek meg és a településszámok figyelembevételével egy-egy településen nagyobb számú vitéz is élhetett.¹³⁸ Ezért kijelenthető, e területeken volt a legnagyobb aktivitási lehetősége a Vitézi Rendnek, illetve itt hárulhatott a legtöbb feladat a járási vitézi hadnagyokra is.

¹³⁴ A tárgyalt korszakban Tiszafüred és a környező települések még nem Jász-Nagykun-Szolnok vármegyéhez tartoztak, hanem Heves vármegyéhez.

¹³⁵ Szécsy et al. 1931. 230.

¹³⁶ A „Szidi” és a „Berci” fantázianevek, melyeket vitéz Kánya Nándor alkalmazott az általa létrehozott kétfajta higiénikus szemétládjára.

¹³⁷ HU-MNL-HVL-IV. 404. a. 416. 6939/1936.

¹³⁸ A táblázatban nem került lebontásra, hogy a járásokon belül egy-egy településen mekkora létszám figyelhető meg. Azonban itt kívánom jelezni, hogy több település is rendelkezett nagyobb létszámú vitézi lakossal. Például: Hatvan 17 fő, Heves 16 fő, Füzesabony 11 fő.

Járás/ Megyei jogú város	Települések száma	Ott élők száma	Járás	Települések száma	Ott élők száma
Eger megyei jogú város	---	59	Hatvani járás	13	47
Gyöngyös megyei jogú város	---	24	Hevesi járás	11	40
Egri járás	23	57	Tiszafüredi járás	9	29
Gyöngyösi járás	18	45	Pétervásári járás	9	18

(3. táblázat) Heves vármegye területén élő vitézek eloszlása. A járások felosztása a korszakban alkalmazott beosztást követi. A táblázat a szerző saját munkája.
(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 20–300., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

A foglalkozási összetétel vizsgálata során az 1930. évi népszámlálás által, a foglalkozások esetében alkalmazott csoportosítás alapján került sor a vizsgálatra. Ennek megfelelően az alábbi csoportokban történt meg a személyek besorolása: 1. Őstermelés; 2. Bányászat és kohászat, ipar, kereskedelem és hitel, közlekedés; 3. Közszolgálat és szabadfoglalkozások; 4. Véderő; 5. Különböző gazdasági ágakban és váltakozó munkanemeknél alkalmazott és külön meg nem nevezett napszámosok; 6. Nyugdíjasok, tőkepénzesek, életjáradékosok, házbirtokosok és magánzók; 7. Házi cselédek; 8. Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak.¹³⁹ A vizsgálat során 385 személy foglalkozási adatával volt lehetőség dolgozni.

Foglalkoztatási csoport	Foglalkoztatottak száma	Foglalkoztatási csoport	Foglalkoztatottak száma
I. csoport	198	V. csoport	2
II. csoport	41	VI. csoport	1
III. csoport	60	VII. csoport	0
IV. csoport	82	VIII. csoport	1

¹³⁹ 1930. évi népszámlálás foglalkoztatás 1934. 46–47.

(4. táblázat) Heves vármegye vitézeinek foglalkozási megoszlása (számokban). A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 20–300., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

A vitézek csoportokba való beosztását követően azonnal megállapíthatóvá vált, hogy a 7., a házi cselédek csoportjába egy személy sem volt sorolható. Abból adódóan, hogy az 1. csoportban volt megfigyelhető a legnagyobb számú ember, így kijelenthető, hogy a vitézek legnagyobb számban a mezőgazdasághoz sorolható hivatásokat űzték. Ez kettő okra volt visszavezethető. Az első ok a magyar társadalom agrár-beállítottsága, amely évszázadokra nyúlik vissza. A második ok, a Vitézi Rend kapcsolata a földdel és a földműveléssel. A Rend abban gondolkodott, hogy az összes vitéznek telket biztosít,¹⁴⁰ így létrehozva egy új birtokosi réteget. Erre az elgondolásra Horthy is utalt az 1921-es avatóbeszédében: „*Én pedig örökké égő oltárt emelek, mikor a nagy háború legjobbjait hozzákötöm a hazai röghöz, amely évtizedeken keresztül nemcsak tovább táplálja a hősök nemzettségét, hanem megeremti, fennem hirdeti és ápolja a magyar vitézség kultuszát is.*”¹⁴¹ Bár az alapgondolatot nem sikerült kivitelezni,¹⁴² azonban egy részlegesen kiépített és folyamatosan fejlődő vitézi telekrendszer megfigyelhetünk országos szinten. A nagyfokú forráspusztulás miatt sajnos Heves vármegye vitézi birtokairól jelenleg nem rendelkezünk információval.

A második legnépesebb „tömörülés” a 4. vagyis a véderő csoportja. Ez a magas szám a hivatásos fegyveres állomány jelentős számára utal, ami azt jelenti, hogy bár nem ők képezik a többséget, de egy jelentős kisebbséget alkotnak a civil „nemzetes urak”-kal szemben. Itt szeretnék arra utalni, hogy az alábbi személyek nagy számban már nyugállományúak a vizsgált időszakban, így a vármegye aktív állományú tagjainak szemében maximum „csak” tekintélyt parancsoltak, de nem voltak feltétlenül tényleges befolyásoló erővel. A nyugállományú tisztek közül számos vitéz a Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetségének (NYUKOSZ) is tagja volt.¹⁴³ A harmadik jelentősebb vitézi létszám a „Közszolgalat és szabadfoglalkozások” csoportjában (3. csoport) voltak megtalálhatóak. Itt volt a legnagyobb sokszínűség megállapítható, ugyanis összesen 37 különböző hivatás volt megfigyelhető. Ebből adódóan itt

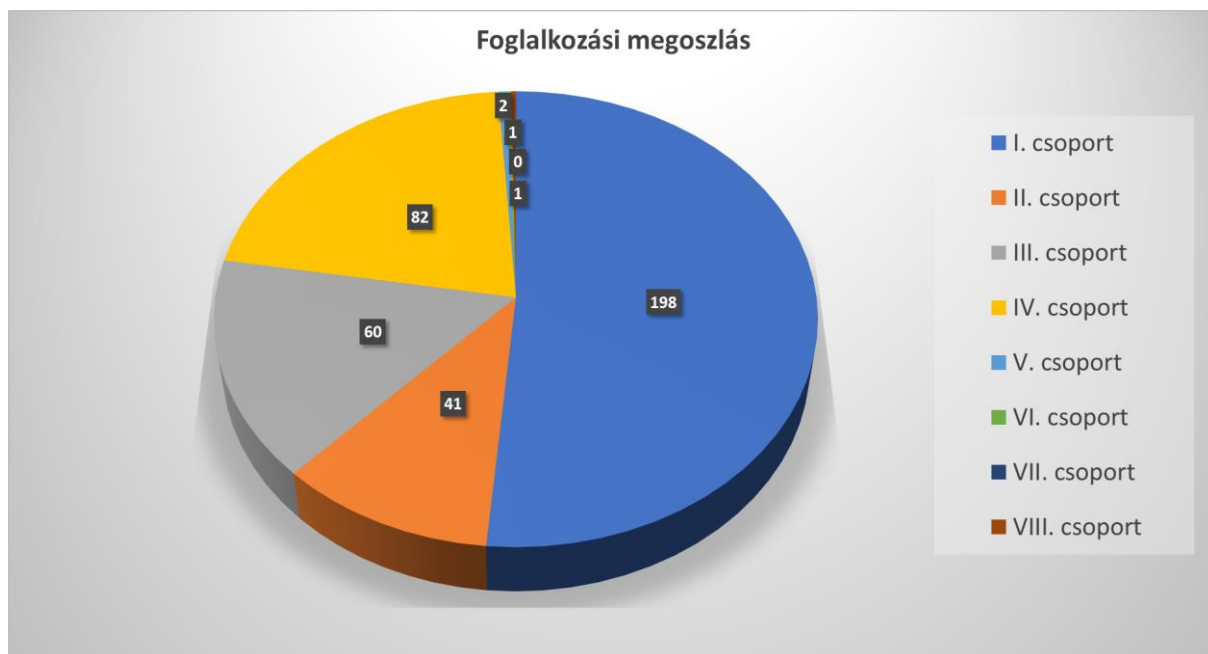
¹⁴⁰ Vitézek Albuma 1939, 9.

¹⁴¹ Hellebronth 2013, 103.

¹⁴² Az elgondolás sikertelen kivitelezésre Horthy az 1929-es avatóbeszédjében is utalt.

¹⁴³ Ladányi 1930. 231–256., Vajda 1934. 195–239., Vajda 1940. 165–335.

volt megfigyelhető a legtöbb társadalmi réteg is. Azáltal, hogy ilyen „magas” szám figyelhető meg, kijelenthető, hogy bár vármegyei szinten nem, de egyes települések szintjén sikeresen kialakulhatott egy vitézekből álló irányítói réteg, amely Horthyhoz hű volt.

(2. ábra) Heves vármegye vitézeinek foglalkozási megoszlása (számokban). A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 20–300., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

A számok szerint a 2. csoport következik, melyben a bányászat, a kohászat, az ipar, a kereskedelem, a hitel és a közlekedés (illetve az ide sorolható ágazatok) különböző területein dolgozók tartoznak. Bár a vármegyei vitézek között a negyedik legnagyobb tömörülésnek számított a csoport, azonban számuk a vármegye és az egyes települések lakosságához viszonyítva elenyészőnek tekinthető, így semmilyen társadalmi bázis kialakítására nem lehetett lehetőségük. Vitézek még kis létszámban az 5., 6. és 8. csoportokban voltak fellelhetőek. Ezen csoportok képviselői a Vitézi Rend tagjai között is csak egy elenyésző kisebbséget jelentettek, így a vármegye, de még egy-egy település életében se voltak meghatározó szerepűek. A három csoportból ki szeretném emelni az „Egyéb és ismeretlen foglalkozásúak”-at, ahova egy személy került besorolásra. Ebbe a csoportba sorolhatóak a munkanélküli személyek is, azonban a vitézi tagság esetében egy egyetemi hallgató volt idesorolható, így nem beszélhetünk munkanélküli vitézről az időszakban.

A foglalkoztatási arányok már előre vetítették, hogy a Heves vármegyében élő vitézek csak részlegesen képviseltetik magukat a fegyveres erők soraiban és a többséget a civil lakosság képezi. A részletes vizsgálat során a fegyveres erőkben megfigyelt személyek esetében megállapítható volt, hogy a Magyar Királyi Honvédségben, a Magyar Királyi Csendőrségben, a Magyar Királyi Rendőrségben vagy a Magyar Királyi Vámőrségben teljesítettek szolgálatot. A vizsgálat során a hivatásosok sorába soroltam az éppen aktív katonai szolgálatot ellátókat, illetve a már nyugállományú személyeket is (hiszen ők is egykor hivatásosok voltak). A kimutatásra került számok alapján kijelenthető, hogy többségében nem a katonai állomány, hanem a civilek adták a székkapitányság állományát. Ez arra vezethető vissza, hogy az első világháború során jelentek meg a modern értelemben vett tömeghadseregek, melyek egyik fő jellemzője, hogy nem a hivatásos katonai állomány adja a hadsereg állományának túlnyomó részét, hanem a besorozott civilek.

A fegyveres állományon belül pedig megfigyelhető volt a katonák felülreprezentáltsága, akiket a rendőrök, majd a csendőrök követnek és a vámőr(ök)¹⁴⁴ zárnak. Ezek alapján feltételezhető, hogy a Honvédség és más fegyveres szervek berkein belül megfigyelt személyek nem voltak képesek vármegyei szinten egy erős bázis kialakításra, hanem inkább csak képviselni tudták a Vitézi Rendet. Ez a létszám maximum települési szinten lehetett meghatározó jelentőségű, de csak elszórt esetekben és inkább a kisebb lélekszámú települések esetében. Kiemelendő, hogy bár több prominens személy is megfigyelhető a vármegyei vitézek sorában, mint például vitéz Csörgey Károly tábornok, vitéz tiszabeői Hellebronth Gusztáv, vitéz párniczai Párniczky Jenő tábornok és vitéz szinai Szinay Béla tábornok. Csörgey 1928. július 12-én ágyúcsőrobbanás elhunyt,¹⁴⁵ Hellebronth már nyugállományba vonult, Párniczky és Szinay pedig Budapesten élt, így tényleges ráhatással egyikük sem lehetett a vármegyei lakosságra. A legnagyobb képviseleti lehetőség a civil szférában nyílt elsődlegesen ezek alapján.

¹⁴⁴ A vizsgálat során egy személy esetében volt megállapítható, hogy vámőr.

¹⁴⁵ Szécsy et al. 1931. 106. 112.

(3. ábra) Heves vármegyei vitézek katonai és civil összetételének aránya. A táblázat a szerző saját munkája.

(Forrás: Pekár 1927. 24–150., Pekár 1928. 23–154., Sényi 1929. 225–250., Szécsy et al. 1931. 327–466., Vitézi Rend szaknévsora 1933. 20–300., Benkóczy 1936. 15–225., Vitézek Albuma 1939. 145–400.)

Összegzés

A kutatásom fő célja a Heves vármegye területén egykor élt vitézek elemzése volt. Az alábbi vizsgálat alapja a Benkóczy Emil érseki-tanítóképzőintézeti tanára által írt „Heves vármegye vitézei” című könyv volt, melyet a fennmaradt kortás kiadványok, egyes levéltári források és a szakirodalom egészített ki. A vitézek esetében egy esetben volt lehetőség arra, hogy mind a 391 személy adatával egyszerre tudjak dolgozni az adatok hiányossága miatt, így a kapott értékek nem a pontosak, hanem egy megközelítő képet adnak.

A születési időpontok vizsgálata során a Vitézi Rend tagjainak születési eloszlása volt megállapítható. Az adatok alapján kimutatható volt, hogy egy 36 éves időintervallumban találhatóak születések, azonban kiemelendő, hogy csak 27 évszám figyelhető meg, mivel 1865 és 1873 között nem voltak feltárható születések. A szűknek mondható érték annak eredménye, hogy jelen dolgozatban „csak” az érdemszerzők kerültek vizsgálatra, vagyis a Vitézi Rendben megfigyelhető egykori frontharcosok alkotta réteg tagjainak elemzése történt meg. Ennek az az oka, hogy a forrás adottságok nem tették lehetővé a várományosok bevonását (a további kutatás során a várományosok vizsgálatát tartom egyik feladatomnak). Ezek alapján kijelenthető, hogy

a „Nagy Háború” veteránjainak eloszlását mutatják az eredmények. Évtizedekre való bontás után megfigyelhető volt, hogy az 1860-as években 2, az 1870-es években 17, az 1880-as években 157, az 1890-es években pedig 211 személy született. Jól megfigyelhető az 1880-as és 1890-es évek markáns jelenléte, mely arra vezethető vissza, hogy ennek a két évtizednek a szülöttjei képezték a hadköteles férfi lakosság legnagyobb hányadát.

Az érdemszerzők későbbi fontosságának egyik fő pontja pontosan az első világháborúhoz kötődik, melyet a trianoni bélyegek szemszögéből lehet a legjobban megfogni. A trianoni békeszerződés katonai megkötések között volt megtalálható a Magyar Királyi Honvédség létszámának 35 ezer főben való maximalizálása, a tartalékos rendszert tilalma és a katonai oktatásban résztvevők létszámának drasztikus korlátozása.¹⁴⁶ Ebből adódóan a háborús évek utáni Magyarország elvesztette a fegyveres védekezésnek képességét. A Vitézi Rend a harci tapasztalattal és tudással rendelkező személyek szervezett keretek között tartásával, egy (életkorukból adódóan) mozgatható és Horthyhoz hű,¹⁴⁷ állományt képeztek, akik nem számítottak bele a Magyar Királyi Honvédség keretébe. Ebből a szempontból a Vitézi Rend tekinthető egy a harci tapasztalattal rendelkező, hadra fogható és veszély esetén besorozható katonák gyűjtőszervezetének is. Emellett a leventemozgalomban is számos vitéz volt megtalálható, mint leventeoktató. Ebből adódóan a Heves vármegyei leventemozgalom életének (is) fontos tényezői voltak. E jelenlét során átadhatták gyakorlati tudásukat a felnövekvő generációknak, illetve erősíthették a Vitézi Rend tekintélyét és elismertségét a fiatalabb generációk soraiban. Sajnos pontos adatokkal nem rendelkezünk, de azt tudjuk, hogy 1930-ban 45 vitéz volt leventeoktatói szerepkörben és 47-en voltak lövészegyesületi tagok,¹⁴⁸ illetve egyes személyek esetében megállapítható volt a leventeoktatói minőség, mint például vitéz Bognár Alber és vitéz Palásthy Géza esetében.¹⁴⁹

Születési évek esetében megállapításra került, hogy a vitézek 1/3-a nem Heves vármegye területén született. Ha a trianoni békeszerződés által húzott határok szempontjából tekintjük, akkor Erdélyből, Felvidékről és Délvidékről származó személyeket találtunk, ami egy kisebb fokú Heves vármegye irányába tartó menekült hullámra utalhat. Az elcsatolt területeken rekedt magyarság lélekszámának megfelelően Erdélyből érkezett Heves vármegye esetében (is) a legtöbb menekült. Ha vármegye-rendszer szemszögéből nézzük, akkor egy jelentős belső migrációra kell felfigyelnünk. Összesen 139 vitézről értekezhetünk, akik bevándoroltak más

¹⁴⁶ Zeidler 2009. 45.

¹⁴⁷ Természetesen a hűség csak feltételezhető. A Horthy-kor utolsó éveiben bebizonyosodott, hogy voltak, akik nem Horthyhoz hűségesek.

¹⁴⁸ Szécsy et al. 1931. 106. 232.

¹⁴⁹ Vitézek Albuma 1939. 169. 313.

vármegyékről, ezáltal egy bizonyos fokú integrációs nehézséget is jelenthettek a vármegye (és akár a Vitézi Rend) esetében a beköltöző személyek. Ebből adódóan a Vitézi Rendre tekinthetünk akár egy olyan szervezetre is, mint amely segíti és gyorsítja az integrációt.

A lakhely adatok alapján megállapítható volt, hogy nem minden vitéz élt életvitelszerűen Heves vármegye területén. Ez azt jelenti, hogy nem csak lakhely alapján lehetett egy-egy személy egy adott vármegye vitéze, annak ellenére is, hogy a Vitézi Rend területi alapelven épült fel. A kutatás során Heves vármegye mellett további 11 vármegyében, illetve Budapesten volt lehetőségem olyan vitézek fellelésére, akik a Heves vármegyei Vitézi Szék irányítása alatt álltak. Feltételezhetően ez a helyzet azért alakulhatott ki, mert Heves vármegye területén olyan személyek is rendelkeztek vitézi telekkel, akik nem a vármegye területén laktak. Emellett felvázolhatóvá vált a Heves vármegye területén élő vitézek vármegyén belüli megoszlására is. E vizsgálati szemszög esetében kimutatható volt, hogy a legtöbben Egerben és annak környékén (az Egri járásban) éltek. Ez Eger vármegyeszékhelyi szerepköre miatt alakulhatott ki. De jelentős (40 fő és a feletti) volt megfigyelhető még a Gyöngyösi, Hatvani, illetve Hevesi járások esetében is. Ezek alapján kijelenthetővé vált, hogy e közigazgatási területeken nyílt elsődlegesen lehetősége a Vitézi Rendnek a képviseletre, illetve e járások (és Eger) területén szembesülhettek a legtöbb feladattal a járási vitézi hadnagyok.

A hivatásbéli elemzés során sikeresen kirajzolódott a vitézek foglalkoztatási eloszlása. Megállapítható volt, hogy nem minden foglalkoztatási csoportba volt lehetséges személyt sorolni, ugyanis a 7. csoportba egy ember se volt beilleszthető. Ennek megfelelően nem minden foglalkoztatási rétegben volt „vitézi képviselet”. Legnagyobb létszámban a mezőgazdaságban dolgoztak rendtagok, így kijelenthető, hogy egy erős agrár felülreprezentáltság állapítható meg. Ez az eredmény elsősorban két okra vezethető vissza. Egyik, hogy Magyarországon az agrár szektor volt a domináns, mivel egy agrár-ország volt a tárgyalt korszakban. A másik ok a Vitézi Rend „földpolitikájában” megfogható, ugyanis az eredetileg kitűzött koncepció alapján a vitézzé avatott személyek földadományban is részesülnek, így létrehozva egy új birtokos elitet. Horthy megfogalmazása alapján: *„Én pedig örökké égő oltárt emelek, mikor a nagy háború legjobbjait hozzákötöm a hazai röghöz...”*¹⁵⁰ Sajnos a forrásadottságok nem tették lehetővé, hogy a Heves vármegyében kiépült vitézi telek rendszer részletes elemzésre kerüljön, azonban így is feltételezhető, hogy egy bizonyos fokú kiépítettség volt a vármegye területén.

¹⁵⁰ Hellebronth 1941. 103.

A számok alapján a „Véderő”-be sorolható a második legtöbb személy. Ezek alapján, hanem is kimagasló méretű, de egy jelentős hivatásos fegyveres állomány volt megtalálható. Ezt azt is jelenti, hogy bár a Vitézi Rend egy katonai hierarchián (is) alapuló szervezet volt, azonban ez nem jelenti azt, hogy a katonaság, rendőrség, csendőrség és a vámőrség tényleges állománya képezte volna a többséget. Ez véleményem alapján az első világháborúra vezethető vissza, ugyanis ekkor jelent meg a modern hadviselés esetében klasszikus értelemben vett tömeghadsereg, melynek egyik fő jellemzője, hogy a besorozott civil lakosság képezte a hadsereg gerincét. Ez abból adódik, hogy a modern, reguláris haderők által vívott fegyveres konfliktusokat mindig a hivatásos katonai állomány kezdi, azonban befejezni már a tartalékosok és besorozott civil állomány fogja. Emellett kizártném emelni, hogy bár számok esetében a második legnagyobb csoportról van szó, azonban e személyek jelentős része már nyugállományba vonult, így tényleges befolyást és társadalmi bázis kialakítására nem volt lehetőség.

A két feljebb említett „tömörülést” a közszolgálatban és szabadfoglalkozásokban tevékenykedők követik, mint a harmadik legnépesebb tábor. Ezek alapján kijelenthető, hogy egy jelentős számú civil értelmiség volt megfogható a vitézek soraiban. A létszámuk bár nem volt elégséges arra, hogy vármegye szintű befolyást gyakorolhassanak, azonban egyes településeken sikeresen alakíthattak ki befolyást és társadalmi bázist, mind a Vitézi Rend, mind saját személyük esetében. Ezt az is alátámasztja, hogy 37 különböző hivatást sikerült elkülöníteni, így szinte minden rétegben jelen voltak a vitézek. A negyedik helyen a bányászat, a kohászat, az ipar, a kereskedelem, a hitel és a közlekedés (illetve az ide sorolható ágazatok) különböző területein dolgozók álltak. Bár a vitézek között még egy jelentős számú csoportot képeztek, azonban vármegyei szinten vizsgálva még települési szinten sem volt lehetőségük arra, hogy egységesen és nagy tömegben képviseljék magukat különböző rendezvényeken vagy egyéb területeken. Ezek alapján ez az első csoportosulás, amely semmilyen szinten sem képes önképviselőre. Elhanyagolható létszámban még az 5., 6. és 8. csoportokban voltak fellelhetőek vitézek. Ezen csoportok képviselői a Vitézi Rend tagjai között is csak egy szinte már megfoghatatlan méretű kisebbséget jelentettek, így más hol esélytelen volt a sikeres fellépésük.

A foglalkoztatási vizsgálódás eredményei már előre vetítették azt, hogy Heves vármegye esetében többségében civilek alkották az állomány gerincét. A részletes vizsgálat során sikeresen elkülöníthetővé vált, hogy a fegyvereserők gyűjtő fogalmon belül, milyen arányban képviselik magukat a Magyar Királyi Honvédség, a Magyar Királyi Csendőrség, a Magyar Királyi Rendőrség és a Magyar Királyi Vámőrség. Ezek alapján kijelenthetővé vált, hogy (értelemszerűen) számok tekintetében a katonák felül vannak reprezentálva, akiket a

rendőrök, majd a csendőrök követnek és a vámőr(ök)¹⁵¹ zárnak. E lebontást követően megállapítható, hogy vármegyei szinten nem volt lehetősége a Vitézi Rend tagságának, hogy erős akarat érvényesítést tudjanak gyakorolni. Maximum egy-egy település esetében volt lehetőségük bármilyen befolyásoló tényezőként való fellépésre, ez esetben is akkor, ha parancsnoki beosztásban teljesítettek szolgálatot.¹⁵² Megjegyzendő, hogy bár megfigyelhetők voltak prominens katonai személyek, mint például Csörgey Károly, Hellebronth Gusztáv, Párniczky Jenő és Szinay Béla. Azonban a vizsgált időszakban Csörgey már elhunyt, Hellebronth nyugállományba vonult, Párniczky és Szinay pedig Budapesten éltek. Ebből adódóan tényleges hatással nem voltak a Heves vármegyei katonai életre és szolgálatra. Ezek alapján a legnagyobb képviseleti lehetőség a civil szférában nyílt elsődlegesen a vitézi állománynak.

Bibliográfia

Levéltári források

HU-MNL-HVL-IV. 404. a. 416. 6939/1936.

Magyar Nemzeti Levéltára Heves Vármegyei Levéltára, IV. 404. a. 416. 6939/1936. Kánya Nándor vitézi építőmester szeméttartó ajánlása.

HU-MNL-JNSzVL-IV. 407. 500/1921.

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye alispánjának iratai, IV. 407. 500/1921. Horthy Miklós kormányzó felhívása, 1920. augusztus 20.

HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 5. b.

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára IX. 250. 5. b. Birtoklapok.

HU-MNL-JNSzVL-IX. 250. 17. c. állományilvántartás

Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára, Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Vitézi Székének iratai, IX. 250. 17. c. Nyilvántartóparancsok 1940-1944.

HU-MNL-OL-P 1709-20.-35.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P Magánlevéltárak, 1709, Vitézi Rend, Avatási oklevelek másolatai, Antal Imre volt tart. tiszthelyettes.

HU-MNL-OL-P 1709-20.-98.

¹⁵¹ A vizsgálat során egy személy esetében volt megállapítható, hogy vámőr.

¹⁵² Például egy település csendőrlaktanyájának, laktanyaparancsnokaként.

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, P Magánlevéltárak, 1709, Vitézi Rend, Avatási oklevelek másolatai, Czeglédi Péter volt tart. őrmester.

Nyomtatott források

1930. évi népszámlálás foglalkoztatás 1934 = Az 1930. évi népszámlálás. Második rész. Foglalkozási adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint, továbbá az ipari és kereskedelmi nagyvállalatok. 86. kötet. Budapest: Magyar Statisztikai Közlemények, 1934.

1934-ben felavatott vitézek 1934 = Az 1934-ben felavatott vitézek névsora. [h.n.]: Országos Vitézi Szék, 1934.

Benkóczy 1936 = Benkóczy Emil: Heves vármegye vitézei. Eger: Benkóczy Emil érseki tanítóintézeti tanár, 1936.

Daróczy 1921 = Daróczy Zoltán: A vitézi intézmény. Magyar Katonai Közlöny, 9. évf. (1921) 9. sz. 591–604.

Hellebronth 1941 = Hellebronth Kálmán (szerk.): Vitézi Rend története, szervezete és tagjainak névkönyve 1920–1941. Budapest: [k.n.], 1941. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2013.

Kis káté 1921 = A Vitézi Intézmény kis kátéja. I. kiadás. Budapest: Vitézi Szék, 1921.

Kis káté 1934 = A Vitézi Rend kis kátéja. V. kiadás. Budapest: Országos Vitézi Szék, 1934. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2017.

Ladányi 1930 = Ladányi János (szerk.): NYUKOSZ évkönyv 1930. Budapest: Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetsége, 1930.

Mo. t. cím- és névtára 1927 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XXXVIII. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1927.

Mo. t. cím- és névtára 1928 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XXXIX. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1928.

Mo. t. cím- és névtára 1929 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XL. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1929.

Mo. t. cím- és névtára 1931 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XLI. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1931.

Mo. t. cím- és névtára 1932 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XLII. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1932.

Mo. t. cím- és névtára 1935 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XLIII. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1935.

Mo. t. cím- és névtára 1936 = Magyarország tiszti cím- és névtára. XLIV. évfolyam. Budapest: Magyar királyi Központi Statisztikai Hivatal, 1936.

Pekár 1927 = Pekár Gyula (szerk.): Vitézek évkönyve. I. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, 1927. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó.

Pekár 1928 = Pekár Gyula (szerk.): Vitézek évkönyve. II. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, 1928. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2016.

Sényi 1929 = Sényi Pál (szerk.): Vitézek évkönyve. III. évfolyam. Budapest: „Vitézek évkönyve”, 1929. Reprint: Onga: Nemzeti Örökség Kiadó, 2017.

Scheftsik 1935 = Scheftsik György (szerk.): Jász-Nagykun-Szolnok vármegye multja és jelene. Pécs: Dunántul R.T. és Taizs József nyomdája, 1935.

Shvoy 1983 = Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta Perneki Mihály. [Budapest]: Kossuth Könyvkiadó, 1983.

Szécsy et al. 1931 = Szécsy Imre – Oszlányi Kornél – Oszlányi József – Farkass Jenő (szerk.): A tízéves Vitézi Rend 1921–1931. Budapest: Országos Vitézi Szék szerkesztőbizottsága, 1931. Reprint: Pytheas Kiadó és Nyomda.

Vajda 1934 = Vajda Gyula (szerk.): NYUKOSZ évkönyv 1934. Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetségének évkönyve. Tizenharmadik évfolyam. Budapest: „Admiral” Nyomdai Műintézet, 1934.

Vajda 1940 = Vajda Gyula (szerk.): NYUKOSZ évkönyv 1940. Nyugállományú Katonatisztek Országos Szövetségének évkönyve. Tizenkilencedik évfolyam. Budapest: Madách Könyvkiadó Vállalat, 1940.

Vitézek Albuma 1939 = Vitézek Albuma. Budapest: Merkantil-nyomda, 1939.

Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző 1926 = A Vitézi Rend Örkényi Gazdaképző Iskolájának ismertetése. (Pálóczi Horváth István és felesége Katona Ilona alapítása). Budapest: [k.n.], 1926.

Vitézi Rend szaknévsora 1933 = Az Országos Vitézi Rend Főszéktartósága (összeáll.): A Vitézi Rend szaknévsora. Budapest: „Vitézek évkönyve” szerkesztősége, 1933.

Szakirodalom

Angelovics 2014 = Angelovics Helga: Vitézavatások a két világháború között, 1921–1938. Első Század, 13. évf. (2014) tavasz. 9–27.

Berekméri – Nemes 2020 = Berekméri Árpád-Róbert – Nemes Gyula: „Becsülettel viselje!”. Maros-Torda vármegye vitézeinek albuma (1940–1944). Marosvásárhely: Dokumentum Egyesület, 2020.

Bojtos 2017 = Bojtos Gábor: Vitéz Nagy László élete és tevékenysége. In: Örsi Julianna (szerk.): Helytállás a hazáért, a családjáért – Jászkunsági emlékek az első világháborúból.

Szolnok-Túrkeve: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Tudományos Egyesület – Túrkevei Tudományos Egyesület, 103–126.

Cseh 2010 = Cseh Géza: I. világháborús haditetteirások Jász-Nagykun-Szolnok vármegye Vitézi Székének iratanyagában. In: Fülöp Tamás (szerk.): Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 25. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 2010. 507–555.

Fábián 2016 = Fábián Máté: „Borbély-Maczky vitéz huszár szavazni rá azért muszáj.” Vitéz Borbély-Maczky Emil országgyűlési képviselő pályafutása. In: Fábián Máté (szerk.): Doktorandusz hallgatók IV. konferenciája, 2015. május 14. Eger: EKF Líceum Kiadó, 2016. 59–75.

Fekete 2011 = Fekete Ferenc: A Vitéz Rend Története. Szeged: HK Hermanos Kiadó, 2011.

Kerepeszki 2013 = Kerepeszki Róbert: A Vitézi Rend 1920-1945. Máriabesnyő: Attraktor, 2013.

Kora 2003 = Kora Antal: A Vitézi Rend és a Komárom-Esztergom megyei Vitézi Szék működése. Limes, 16. évf. (2003) 4. sz. 73–93.

Négyesy 1974/a = Négyesy László: A vitézi rendről. 1. kötet. Szeged: [k.n.], 1974.

Négyesy 1974/b = Négyesy László: A vitézi rendről. 2. kötet. Szeged: [k.n.], 1974.

Négyesy 1974/c = Négyesy László: A vitézi rendről. 3. kötet. Szeged: [k.n.], 1974.

Négyesy 1974/d = Négyesy László: A vitézi rendről. 4. kötet. Szeged: [k.n.], 1974.

Négyesy 1999 = Négyesy László: A vitézi rendről. In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 14. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 1999. 163–194.

Négyesy 2000 = Négyesy László: A Vitézi Rendről II. (1920-1945). In: Zádorné Zsoldos Mária (szerk.): Zounek – A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve 15. Szolnok: Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár, 2000. 187–268.

Tátrai 1997 = Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend első évtizedének története. Hadtörténelmi Közlemények, 110. évf. (1997) 1. sz. 49–83.

Tátrai 2000 = Tátrai Szilárd: A Vitézi Rend története a harmincas évektől a felszámolásig. Hadtörténelmi Közlemények, 113. évf. (2000) 1. sz. 35–78.

Tóth 2022 = Tóth Marcell: Szegedi vitézek, vitéz szegediek. A Vitézi Rend és Szeged. Szeged: Areión Kulturális Egyesület, 2022.

Wirth 1997 = Wirth István: Vitézi rend a XX. században (1920–1944). Jászkunság, 43. évf. (1997) 2. sz. 84–87.

Zeidler 2009 = Zeidler Miklós: A revíziós gondolat. Pozsony: Kalligram, 2009.

Ismeretterjesztő irodalom

Demény-Dittel 2003 = Demény-Dittel Lajos: A Vitézi Rend hatvani tagjai az I. világháború után. In: Bacsa Tibor (főszerk.): Hatvani Kalendárium. Hatvan: Biztatás Társadalomfejlesztési és Kulturális Alapítvány, 2003. 64–67.